

УДК: 378.1+37.01+371

АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ І ПРОГРАМ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В.А. БАЛАКІРЄВА, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогічних технологій початкової освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

E-mail: torri.kosenko@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано державний стандарт початкової освіти і програми з трудового навчання для початкової школи. Проведено анкетування вчителів початкової школи щодо організації трудового навчання молодших школярів. Визначено, що необхідно розв'язати проблеми способів формування змісту освіти та низку практичних проблем щодо шляхів оптимального поєднання предметної основи початкового навчання з його інтеграцією і диференціацією, українознавчого компонента із змістом освіти у школах національних меншин, вирішити проблему спрямованості змісту освіти на індивідуалізацію навчання, розвиток обдарованих дітей з його орієнтацією на державні стандарти тощо.

Ключові слова: *трудове навчання, молодші школярі, початкова школа, державний стандарт, вчитель початкової школи.*

Актуальність (Introduction). Останні роки педагогічна підготовка вчителів початкової школи потребує своєчасного корегування, яке викликано тим, що вчителі є реалізаторами державної політики у розвитку і формуванні майбутнього покоління. Від професіоналізму вчителя початкової школи залежить особистий розвиток учня. Для того, щоб результати підготовки учителів початкової ланки були значними, необхідно активізувати розробку методичних та теоретичних засад особливості педагогічної освіти. У процесі економічного, технологічного, культурного розвитку України формуються нові вимоги до системи освіти. Розглянемо сучасні тенденції розвитку початкової освіти.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Передумовами теоретичного обґрунтування проблеми організації продуктивної праці учнів слугували роботи класиків зарубіжної та вітчизняної педагогічної думки Т. Кампанелли, Д. Локка, Т. Мора, І. Песталоцці, Ж. Руссо, Г. Сковороди, Ш. Фур'є, а також О. Духновича, Д. Дьюї, Г. Кершенштейнера, Р. Оуена, К. Ушинського та ін.

Особливості загальнопедагогічної підготовки вчителя досліджують О. Дубасенюк, М. Євтух, Л. Коваль, А. Кузьмінський, І. Пальшкова, О. Савченко, В. Семиченко, Л. Хомич та ін. У галузі педагогіки початкових класів фундаментальне значення мають роботи Н. Бібік, О. Біди, А. Богуш, В. Бондаря, І. Шапошнікової, М. Скаткіна та ін.

Мета (Purpose). На даному етапі нашого дослідження метою даної роботи став аналіз державного стандарту початкової освіти і програм з трудового навчання для початкової школи.

Методи (Methods). Теоретичні: вивчення та аналіз педагогічної та мовної літератури, наукових статей та дисертацій з питань організації трудового навчання молодших школярів; класифікація та систематизація теоретичних даних; аналіз державного стандарту початкової освіти і програм.

Результати (Results). Основним завданням школи на сьогодні, як практикує Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року є «...обов'язковим здобуття усіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначеними державними стандартами загальної середньої освіти» [2].

Початкова ланка освіти є фундаментом для набуття учнями в майбутньому необхідних знань та формування навичок. Попередній Державний стандарт передбачав набуття учнями певної системи знань, але він не мав чіткої практичної спрямованості. Саме активне засвоєння знань забезпечить пізнавальний інтерес учнів, задоволення від процесу і результату навчання, психологічний комфорт, відчуття особистісного успіху. На досягнення цієї мети спрямована модернізація змісту початкової освіти.

Одним зі шляхів оновлення змісту освіти і узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового навчального простору є орієнтація навчальних програм, складених відповідно до нового Державного стандарту, на набуття ключових компетентностей і на створення ефективних механізмів їх запровадження.

Компетентнісний підхід полягає у формуванні в учнів знань, умінь, навичок, досвіду, ціннісних ставлень, які можуть цілісно реалізуватися на практиці, тому компетентність не може бути зведена лише до фактичних знань.

Сучасний зміст початкового навчання багатокомпонентний і національним, це – об'єктивна передумова реалізації його розвивальних і виховних функцій. До конструювання змісту слід підходити системно, тобто бачити взаємозв'язок різних чинників, що впливають на якість навчання, і виділяти серед них пріоритети його добору й удосконалення. Для початкової ланки – це спрямованість на загальний і різнобічний розвиток дітей та повноцінне оволодіння всіма компонентами навчальної діяльності.

Державний стандарт початкової загальної освіти складається з: базового навчального плану початкової загальної освіти; загальної характеристики інваріативної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти; державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів

Інваріативна складова змісту початкової загальної освіти визначається за допомогою таких освітніх галузей, як «Мови та літератури», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Здоров'я та фізична культура», «Технології» та «Мистецтво». Освітня галузь «Мови та літератури» у Типових навчальних планах (наказ МОНМСУ від 10.06.2011р. № 572 «Про Типові навчальні плани початкової школи») реалізується через навчальні предмети «Українська мова (мова і читання)», «Російська, інша мова національної меншини (мова і читання)», «Іноземна мова». На вивчення української мови передбачено 7 годин на тиждень, що на 1 годину менше ніж у попередньому нормативному документі. Освітні галузі «Математика», «Природознавство» реалізуються через навчальні предмети «Математика», «Природознавство». Освітня галузь «Суспільствознавство» реалізується навчальним предметом «Я у світі». Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» реалізується навчальними предметами «Основи здоров'я» та «Фізична культура». Освітня галузь «Технології» реалізується через предмети «Трудове навчання» та «Сходинки до інформатики. Освітня галузь «Мистецтво» реалізується навчальними предметами «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво» або інтегрованим курсом «Мистецтво». Звертаю вашу увагу на наступне, на реалізацію освітньої галузі «Мистецтво» у Типових навчальних планах початкової школи з українською мовою навчання передбачено 2 тижневі години, а у школах з українською мовою навчання з вивченням російської чи іншої мови національної меншини та школах з навчанням російською - тільки 1 годину, що доречним є впровадження інтегрованого курсу «Мистецтва». Отже, маємо основний нормативний документ визначення загаль-

нодержавних вимог до освіченості випускників початкової школи.

Підсумовуючи вищесказане, можна сказати що трудова діяльність молодшого школяра реалізується через освітню галузь «Технологія», яка передбачає впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес початкової школи. У зв'язку з цим, в освітній галузі «Технології» виокремлено змістову лінію «Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями». Тому базовим навчальним планом передбачено по 2 тижневі години у 2-4 класах на зазначену освітню галузь; - у змісті кожної освітньої галузі передбачено діяльнісну лінію.

Зупинимось на освітній галузі «Технологія», яка сприяє організації трудової діяльності молодших школярів. Нова редакція Державного стандарту початкової загальної освіти зорієнтована на соціалізацію особистості молодшого школяра. Звертаю вашу увагу, що освітня галузь, яка раніше називалася «Технологія» зараз називається освітня галузь «Технології», тому що дана освітня галузь реалізується через предмети «Трудове навчання» та «Сходинки до інформатики». Базовим навчальним планом у попередньому стандарті було передбачено по 2 тижневій годині у 1 класі й по 1 тижневій годині у 2-4 класах. У оновленому Державному стандарті на зазначену освітню галузь передбачено за базовим навчальним планом 1 година у 1 класі й 2 тижневі години у 2-4 класах. Метою освітньої галузі «Технології» у новій редакції Державного стандарту загальної початкової освіти є формування і розвиток в учнів технологічної, інформаційно-комунікаційної та основних компетентностей для реалізації творчого потенціалу і соціалізації у суспільстві. Звертаємо увагу на зміни, які відбулися в змісті освітньої галузі «Технології»: змінено назви змістових ліній. Тепер це «Ручні техніки обробки матеріалів», «Технічна творчість», «Декоративно-ужиткове мистецтво», «Самообслуговування» та введено нову змістову лінію «Ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями». Тепер дитина повинна не тільки бути готовою до вирішення побутових питань шляхом застосування алгоритмів виконання технологічних завдань та навичок технологічної діяльності у практичних ситуаціях, а й повинна вміти працювати із графічною інформацією й з комп'ютером; державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів націлюють не тільки на надання школярам інформації про різні види технологічної творчості, декоративно-прикладне мистецтво українського народу, призначення предметів побуту та можливості комп'ютера, але й передбачають наявність діяльнісної лінії у змісті освітньої галузі, тобто застосування знань у практичних ситуаціях.

У ситуації вибору вчителями навчальних планів і програм, створення авторських шкіл принципово важливо домогтися фундаментальності початкової освіти.

Тому завданнями реформування змісту початкової освіти є: визначення базового навчального плану, розробка змісту і структури державних стандартів за галузями базового навчального плану, визначення системи вимірників оцінки якості початкової освіти.

Сьогодні найважливішою метою не тільки вчителя початкових класів, є усвідомлення потреби бути готовим працювати в цих нових умовах, тобто виконувати сукупність певних дій, важливих і для проведення інтегрованих уроків, і для диференціації змісту навчального матеріалу для молодших школярів з різними рівнями підготовки у межах теми або кількох тем, і для орієнтації їх на уроках на загальнолюдські і національні цінності тощо.

У початковій освітній ланці сьогодні налічується чимало інновацій, які, так чи інакше, стосуються інтелектуального розвитку молодшого школяра та відповідно потребують від учителя високої професійної культури. Так, аналіз існуючих програм і методичних рекомендацій для початкової школи, аналіз змісту наукових конференцій та банку педагогічних ідей, надали нам змогу зосередити увагу на розгляді педа-

гогічних технологій, експериментальна перевірка яких пройшла апробацію в багатьох регіонах України і дала в початкових класах позитивні результати щодо інтелектуального розвитку учнів. Це:

- Система розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова (автори Е. Александрова, А. Захарова);

- Педагогічна технологія розвивального навчання Л.Занкова (автор І. Аргинська);

- Технологія розвивального навчання «Росток» Т. Пушкарьової;

- Технологія укрупнення дидактичних одиниць під час вивчення математики (автори П. Ерднієв, Б. Ерднієв);

- Технології розвитку критичного мислення М. Липмана, що ґрунтується на введенні спеціального філософського курсу на основі казок;

- Технологія «Читання та письмо для розвитку критичного мислення», розроблена науковцями Бостонського центру розвитку етики та виховання (Д. Стіл і К. Мередіт);

- Технологія «Довкілля», яка ґрунтується на ідеях інтеграції природничої освіти (автор В. Ільченко);

- Вальдорфська педагогіка (автор Р. Штайнер);

- Технологія саморозвитку М. Монтессорі.

Зазначимо, що огляд та узагальнення наявних інформаційних джерел показало, що дані технології використовуються лише в окремих навчальних закладах. Зокрема, в м. Одеса за технологією розвивального навчання працюють лише 5 шкіл, за технологією укрупнення дидактичних одиниць, технологією розвитку критичного мислення – жодної. Тому на практиці більшого розповсюдження набули технології, що органічно інтегруються з «традиційними», а саме:

- Технологія перспективно-випереджального навчання з використанням опорних схем при коментованому управлінні (автор С. Лисенкова);

- Технологія інтегративних підручників («Горішок», автори: М. Вашуленко, Н. Бібік, Л. Кочина; комплект інтегрованих навчальних посібників «Барвистий клубочок (Дивись, міркуй, відповідай)» для першокласників, «Розвивай свої здібності» для учнів другого та третього класів, «Умій вчитися» для учнів четвертого класу О. Савченко);

- Технологія «Створення ситуації успіху» задля пробудження розумової активності учнів;

- Додатковий курс «Логіка» (автори О. Митник, Л. Кочина, Н. Листопад);

- Технологія впровадження завдань з логічним навантаженням при вивченні різних навчальних предметів (Е. Александрова, І. Аргинська, В. Давидов, А. Захарова, Л. Петерсон, М. Богданович, Л. Кочина та Н. Листопад та ін.).

Державний стандарт початкової загальної освіти вказує на необхідність спрямування навчально-виховного процесу у початковій ланці освіти на всебічний розвиток молодших учнів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності, у тому числі і уміннями та навичками трудової діяльності [1, с. 3].

Щоб з'ясувати наявний стан даної проблеми, ми звернулися до вчителів початкової школи з такими питаннями.

- 1) Як Ви розумієте поняття «організація трудової діяльності»?
- 2) Чи вважаєте необхідним трудову діяльність для учнів початкової школи?
- 3) Як Ви підходите до трудової діяльності молодших школярів на уроках?
- 4) Які види, форми і засоби використовуєте?
- 5) Які труднощі, на Ваш погляд, є у застосуванні трудової діяльності у початковій

школі?

Опитування вчителів засвідчило, що тільки 1 вчитель (14,2%) надав повне, чітке й обґрунтоване формулювання поняття трудового навчання; 57,1% з опитаних ототожнюють трудову діяльність з працею; решта вчителів – 28,7% формулювання поняття здійснили через конкретні приклади. 85,8 % вважають організація трудової діяльності нагальною потребою сучасної школи, 14,2% вказали, що організація такого навчання потребує багато часу та зусиль, які не завжди виправдовують себе.

Серед труднощів, які відчувають учителі, було названо: відсутність позитивної навчальної мотивації учнів у навчанні – 85,7%, що не забезпечує ефективності у виконанні завдань; необхідність у виділенні індивідуальних особливостей учнів і розподіл їх типологічними групами – 42,8%; організацію групової роботи – 71,4 %; організацію самостійної роботи – 42,8 %; брак часу на підготовку матеріалів – 100%.

Анкетування учителів початкової школи, на питання: які форми організації навчання, крім уроку, вони використовують? Відповіді виявилися наступними: 76,0% опитаних педагогів використовують заняття у групі подовженого дня; 18,0% – заняття у гуртках; 43,3% – уроки ігри (захисти проєктів, уроки-мандрівки); 12,0% – навчальні екскурсії. Як бачимо, більшість педагогів усвідомлює необхідність введення у навчальний процес комплексу різноманітних форм організації навчання, адаптованих до умов школи й вікових особливостей учнів: різні типи уроків, консультацій, конференцій, співбесід, тощо для подолання нівелювання в організації процесу навчання.

Як показало опитування, найбільш часто застосовуваними у роботі учителів є такі словесні методи: бесіди (44,0%); ігри (60,0%); розповіді (14,0%); диспут (1,7%). Серед наочних методів учителя назвали: картини, ілюстрації, малюнки (93,3%); таблиці (14,0%); демонстрації (21,3%); презентації (21,3%); схеми (1,0%). Серед практичних методів були названі: ручна праця (36,7%).

Тенденція залишкового фінансування освіти з боку держави призвела до того, що в багатьох школах немає можливості оновити кабінети, закупити нове обладнання, відчувається нестача наочності. Все це негативно позначається на якості навчання, зниженні інтересу молодших школярів до уроків. Наше дослідження підтвердило зазначену тенденцію й показало, що тільки 29,0% опитаних педагогів, оцінює оснащеність навчального процесу з свого предмету як гарну; 61,0% оцінили оснащеність як задовільну, а 10,0% – як «скоріше незадовільну, ніж задовільну».

Відповідаючи на запитання: «Яких засобів навчання Вам не вистачає для організації більш ефективного навчального процесу у початковій школі?», учителі в першу чергу назвали сучасні засоби: мультимедійні дошки, DVD-плеєри, комп'ютери, а також традиційні обладнання для уроків праці й підручники.

Поставлена перед сучасною школою завдання формування активної, організованої, відповідальної, вільної від стереотипів особистості, що прагне до самоосвіти, жадає від педагогів великих зусиль. У першу чергу перед ними постає проблема формування у молодших школярів культури навчальної праці, що виражається у формуванні в них таких якостей, як уміння планувати свою діяльність, працювати з першоджерелами, вільно орієнтуватися в інформаційному потоці, інтенсивно працювати як індивідуально, так і в колективі. Відповідаючи на запитання: «Чи прищеплюєте Ви учням культуру навчальної праці?», 61,0% опитаних педагогів відповіли ствердно; 39,0% відповіли «Прищеплюю, але не регулярно». Отримані дані говорять про те, що значна частина педагогів таку роботу вбачає у навчанні учнів виконанню самостійної роботи, роботі в парах і виконанні певних тренувальних вправ з вирішення різного роду завдань.

Як результат епізодичності даної діяльності, дві третини опитаних учителів

(63,0%) відповідаючи на запитання: «чи часто учні готовлять самостійні виступи, доповіді, повідомлення з Вашого предмету?» відповіли «Готовлять, але не часто (або рідко)».

Задля конкретизації ступеня готовності педагогів до організації трудової діяльності молодших школярів було запропоновано відповісти учителям початкової ланки на запитання. Питання передбачали розуміння таких понять, як «трудове виховання» і «працелюбність». На запитання «Розкрийте значення поняття «трудове виховання» більшість педагогів початкової школи не дали достатньо аргументованих відповідей. З опитуваних тільки 33 % змогли дати більш-менш розгорнуті й точні відповіді на поставлені питання. Більшість учителів початкової школи зазнавали труднощі при цьому і відповідали поверхнево, формально. На запитання «Що таке працелюбність?» отримали такі відповіді: 32% педагогів дали повні й розгорнуті відповіді; 24% відзначили, що працелюбність – особистісна якість, яка є результатом трудового виховання; 16% – активний інтерес до праці; 17% – постійне вдосконалення трудових умінь; 8% – прояв волі, самостійності, дисциплінованості, бажання виконати роботу краще.

Висновки і перспективи (Discussion). Проведене анкетування довело, що значна частина учителів початкової школи (72%) вважають, що школа може досягти суттєвих успіхів у трудовому вихованні молодших школярів, при цьому наголошують, що великого значення надається позаурочній педагогічній діяльності. Проводячи опитування, ми зрозуміли, що багато педагогів не вміють об'єктивно характеризувати трудові якості своїх вихованців.

На нашу думку, слід розв'язати проблеми способів формування змісту освіти (за окремими предметами чи інтегрованими курсами) та цілу низку практичних проблем щодо шляхів оптимального поєднання предметної основи початкового навчання з його інтеграцією і диференціацією, українознавчого компонента із змістом освіти у школах національних меншин, вирішити проблему спрямованості змісту освіти на індивідуалізацію навчання, розвиток обдарованих дітей з його орієнтацією на державні стандарти тощо. Спираючись на отримані результати досліджень, вважаємо пріоритетним напрямом подальшої роботи аналіз змісту професійної підготовки майбутніх вчителів, навчальні плани і програми ВНЗ щодо проблеми підготовки майбутнього вчителя до організації трудової діяльності молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/npa/pro-derzhavniy-standart-pochatkovoi-zagalnoi-osviti>.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

References

1. Derzhavny`j standart pochatkovoyi zagal`noyi osvity [The standard is the standard povchatkoy zagalenoaya and osvity] [Elektronnyj resurs] – Rezhyim dostupu: <https://mon.gov.ua/npa/pro-derzhavniy-standart-pochatkovoi-zagalnoi-osviti>.
2. Nacional`na strategiya rozvy`tku osvity` v Ukrayini na period do 2021 roku [The National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021] [Elektronnyj resurs] – Rezhyim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО СТАНДАРТА НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ПРОГРАММ ПО ТРУДОВОМУ ОБУЧЕНИЮ ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

В.А.Балакирева

Аннотация. В статье проанализированы государственный стандарт

начального образования и программы по трудовому обучению для начальной школы. Проведено анкетирование учителей начальной школы по организации трудового обучения младших школьников. Определено, что необходимо решить проблемы способов формирования содержания образования и ряд практических проблем относительно путей оптимального сочетания предметной основы начального обучения с его интеграцией и дифференциацией, украиноведческого компонента с содержанием образования в школах национальных меньшинств, решить проблему направленности содержания образования на индивидуализацию обучения, развитие одаренных детей с их ориентацией на государственные стандарты и тому подобное.

Ключевые слова: трудовое обучение, младшие школьники, начальная школа, государственный стандарт, учитель начальной школы.

ANALYSIS OF THE STATE STANDARD FOR INITIAL EDUCATION AND LABOR STUDY PROGRAMS FOR THE PRIMARY SCHOOL

V.A. Balakireva

Abstract. The article analyzes the state standard of elementary education and the program of labor training for elementary school. A questionnaire was carried out of primary school teachers regarding organization of labor education for junior pupils. It is determined that it is necessary to solve the problems of ways of forming the content of education and a number of practical problems concerning the ways of optimal combination of the substantive basis of initial education with its integration and differentiation, the component of Ukrainian studies with the content of education in schools of national minorities, to solve the problem of the orientation of the content of education to the individualization of education, development gifted children with its orientation towards state standards, etc.

Key words: labor training, junior schoolchildren, elementary school, state standard, elementary school teacher.

УДК 378.147

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІДКРИТОГО ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ В УМОВАХ МАСОВОСТІ ОСВІТИ

I.B. БАЦУРОВСЬКА

Миколаївський національний аграрний університет

E-mail: bacurovska@outlook.com.

Анотація. У статті розглядається сучасна концепція використання відкритого дистанційного курсу в умовах масовості освіти. Проаналізовані навчально-методичні елементи дистанційного курсу, структуру масового відкритого дистанційного курсу. Розкрито ряд принципів з теорії конективізму, що впливають на масовий відкритий дистанційний курс. Охарактеризовано моделі xMOOC та cMOOC.

Ключові слова: підготовка фахівців, відкритий дистанційний курс, масова освіта, масові відкриті дистанційні курси.

Актуальність (Introduction). Сучасна концепція масової освіти набуває особливого значення. За рахунок розвитку інформаційних та комунікаційних технологій здобуття освіти переходить на найбільш сучасний рівень та набуває масовості. Використання дистанційних форм і методів навчання сприяє сучасному процесу професійного становлення майбутніх фахівців, спонукає їх до самостійної роботи, фор-